JOZEF KUDLÁČEK

K ZAČIATKOM SLOVANSKÉHO OSÍDLENIA NA ÚZEMÍ ČESKOSLOVENSKA*

Problematika začiatkov slovanského osídlenia na území dnešného Československa bola jednou z najdôležitejších otázok historickej vedy už od začiatkov prvej polovice 19. stor. Začiatky slovanského osídlenia na území dnešného Československa však úzko súvisia so širšou problematikou pôvodu Slovanov vôbec. Toto si veľmi dobre uvedomoval už P. J. Šafárik pri písaní svojho epochálneho diela *Slovanské starožitnosti*, keď začiatky slovanského osídlenia u nás zaradil do najširšieho rámca. Na základe takejto, nepochybne najsprávnejšej koncepcie dospel k záveru o veľkej starobylosti Slovanov na území Európy. Položil tak v skutočnosti pevné základy pre štúdium otázky začiatkov Slovanov na celom európskom území. Popri uznaní veľkej starobylosti Slovanov v Európe P. J. Šafárik sa súčasne nedal strhnúť k mechanickému stotožňovaniu ich autochtonity pre celú oblasť, v ktorej v dobe historickej v prvej polovici, resp. v druhej polovici 1. tisícročia n. l. zisťujeme kompaktné slovanské osídlenie. Výlučnú autochtonitu Slovanov P. J. Šafárik v skutočnosti pripúšťal iba pre východoeurópsku oblasť. Pokiaľ ide o začiatky slovanského osídlenia na našom území, nestál na stanovisku ich autochtonity. Začiatky slovanského osídlenia na našom území na základe prenikavého rozboru všetkých vtedy dosiahnuteľných prameňov, a to najmä historických, kládol do druhej polovice 5. stor. n. l., k čomu sa v skutočnosti až v súčasnosti dopracúva veda archeologická a historická. Po uverejnení jeho významného diela *Slovanské starožitnosti* sa rozprúdil veľmi živý záujem o začiatky Slovanov, ich najstarších sídiel, ich najstarších dejín atď. Tento záujem bol veľmi dobre badateľný nielen u našich, ale aj u zahraničných vedcov, z ktorých na prvé miesto treba uviesť nemeckých a ruských vedcov, ktorí sa súčasne postarali aj o preklady diela P. J. Šafárika *Slovanské starožitnosti*. Pokiaľ ide o začiatky slovanského osídlenia na našom území, vytvorili sa od tohto času dve úplne odlišné historické koncepcie. Je to koncepcia autochtonistická, podľa

* Tento príspevok poslal redakcii J. Kudláček v súvislosti s prebiehajúcou diskusiou o vzniku národností na našom území. Aj keď svojou orientáciou na archeologický materiál presahuje rámec nášho časopisu, uverejňujeme ho ako diskusný príspevok v záujme širšieho osvetlenia v diskusii nadhodených problémov.

ktorej zrod historických Slovanov na našom území, ako aj v širšej stredoeurópskej a východoeurópskej oblasti bol výsledkom domáceho vývojového procesu, v ktorom sa pripúšťali aj procesy kríženia a asimilácie s inými neslovanskými etnickými skupinami. Čiže táto autochtonistická koncepcia zrod historických Slovanov odvodzuje výlučne z domácich miestnych koreňov. Dokazuje, že historickí Slovania na svojich sídlach existovali od nepamäti. Druhá koncepcia pôvodu a začiatkov Slovanov na našom území vychádza z uznania rozsiahlych migračných procesov. Takto začiatky Slovanov na našom území vidí v presune slovanského etnika. Pokiaľ ide o tieto presuny, pripisuje sa význam buď Karpatskej kotline, alebo zakarpatskej oblasti. V konečnom svojom dôsledku sa obidva tieto varianty migračných teórií, pokiaľ ide o vlastný pôvod Slovanov, dostávajú do východoeurópskej oblasti. Pri štúdiu začiatkov slovanského osídlenia na území Československa dnešná veda archeologická a historická odmieta autochtonistický výklad a prikláňa sa tak k názoru, že začiatky slovanského osídlenia na našom území sú výsledkom migračného procesu. V súčasnosti, ak si uvedomujeme, že všetko Slovanstvo je jednotného spoločného pôvodu, ktorý je lokalizovateľný predovšetkým do východoeurópskej oblasti, potom v skutočnosti za najsprávnejší možno pokladať pôvod Slovanov na našom území v dôsledku niekoľko etapového presunu z východoeurópskej oblasti. Autochtonistické teórie zohrali svoju význačnú úlohu v procese národného uvedomenia. Určitou reminiscenciou autochtonistických teórií v súčasnosti je názor o slavinite lužických popolnicových polí. Nakoľko tu ide o veľmi závažnú problematiku, treba aspoň stručne prebrať otázky súvisiace so slavinitou lužických popolnicových polí.

Dnešný stav archeologického bádania vychádza zo základného predpokladu, že lužická kultúra v zakarpatskej oblasti medzi Odrou a Vislou je výslednicou zložitého predchádzajúceho procesu kultúrneho a etnického, ktorý približne v 13.—12. stor. pred n. l. vyúsťuje do vzniku lužickej kultúry. Na jej vzniku sa v poslednom čase zdôrazňuje ako jedna z podstatných zložiek migrácia ľudu šnúrovej keramiky prenikajúca do stredoeurópskej oblasti z východnej Európy.[1] Ľud šnúrovej keramiky prenikajúci do stredoeurópskej oblasti niekedy v druhom tisícročí pred n. l. sa súčasne pokladá za prvú indoeurópsku vlnu.[2] Ľud šnúrovej keramiky žil na rozsiahlom území od Rýna na západe až do poriečia Volgy na východe.[3] Podľa predstáv mnohých poľských a sovietskych vedcov treba v tomto ľude hľadať vzdialených predkov jednotlivých európskych národov s jazykmi indoeurópskej skupiny, teda Germánov, Slovanov, Baltov, Ilýrov atď.[4] Z našich vedcov zdôrazňoval význam šnúrovej

[1] Pre všeobecné oboznámenie sa s ľudom šnúrovej keramiky porov. príslušné časti v diele Filip J., *Pravěké Československo,* Praha 1948. Filip J., *Indoevropská otázka a lid se šnurovou keramikou,* Archeologické rozhledy IV, 1952, zošit 1,38—40, 49—59.

[2] Pri týchto výkladoch treba mať na mysli, že prvú indoeurópsku vlnu z východoeurópskej oblasti do ostatnej časti Európy možno zatiaľ dokladať iba na základe archeologických pamiatok.

[3] Porov. napr. *Istoria Polši* I, Vtoroje dopolnennoje izdanie. Pod red. Koroľuka V. D., Millera I. S., Trefjakova P. N., Izd. AN SSSR, Moskva 1956, 19.

[4] Tamtiež, 19.

keramiky už v minulosti J. Filip.[5] Podľa výkladov o rozhodujúcom vplyve ľudu šnúrovej keramiky pri vzniku jednotlivých jazykov indoeurópskej skupiny sa súčasne predpokladá, že tento ľud v najrozhodujúcejšej miere spôsobil indoeuropeizáciu predchádzajúceho kultúrneho a etnického základu. Význam šnúrovej keramiky v takomto slova zmysle sa v dnešnej vede všeobecne uznáva.[6] Pri lužickej kultúre, pokiaľ ide o jej vznik, zdôrazňuje sa spomedzi starobronzových kultúr význam únětickej[7] a maďarovskej kultúry.[8] Popri týchto kultúrnych skupinách sa vyzdvihuje podstatný podiel mohylovej[9] a po tom trzinieskej kultúry.[10] Vidieť, aká zložitá je problematika okolo vzniku lužickej kultúry. Pri zdôrazňovaní šnúrovej keramiky pre vznik jednotlivých jazykov indoeurópskej skupiny nie je veda zatiaľ schopná určiť procesy vydeľovania sa uvedených jednotlivých jazykov indoeurópskej skupiny. Konkrétne nemožno na základe tohto v ničom určiť podiel šnúrovej skupiny pri vzniku slovanskej jazykovej skupiny.

Svojím vznikom siaha takto lužická kultúra do predchádzajúcich kultúrno-etnických podloží. Ani jedno predchádzajúce podložie zatiaľ nemožno etnicky identifikovať s niektorým etnickým celkom existujúcim v súčasnosti. Ak prihliadneme k tejto skutočnosti, potom si možno ľahko vysvetliť, prečo sa okolo etnickej príslušnosti lužickej kultúry odohrávalo toľko bojov, ktoré nie sú ešte ani v súčasnosti skončené. Táto kultúra sa postupne pripisovala Germánom,[11]

---

[5] Filip J., *Slované v Československu a jejich dějinní předchůdci,* Obrysy Slovanstva, Praha 1948, 74.

[6] Z novších autorov uznávajúcich význam šnúrovej keramiky aj v kultúre Praslovanov porov. Kilian L., *Haffküstenkultur und Ursprung der Balten,* Bonn 1955 (Rudolf Habelt Verlag). Porov. aj recenziu Buchvaldek M., Archeologické rozhledy VIII, 1956, zošit 6, 862—864.

[7] K významu únětickej kultúry pri vzniku lužickej kultúry porov. Filip J., *Počátky slovanského osídlení v Československu,* Knihovna Společnosti přátel starožitností 5, Praha 1946, 13. Filip J., *Původ a dějinné počátky Slovanů,* Český časopis historický XLVII, 1946, zv. 1—4, 145. J. Filip tu v súvislosti s recenziou diela T. Łehra-Splawińskeho ukázal na to, že vznik lužickej kultúry nastal práve mimo oblasti klasickej únětickej kultúry, skôr na jej obvode. Podľa jeho názoru indoeurópsky charakter únětickej kultúry môže byť určovaný len jednou jej zložkou, totiž podielom ľudu šnúrovej keramiky.

[8] Podiel maďarovskej kultúry pri vzniku lužickej kultúry zdôrazňuje Smola G., *Die Seltsamen Schicksale einiger Oberlausitzer Bronzegegenstände und deren Stellung im Rahmen der bronzezeitlichen Geschichte,* Strena praehistorica. Festgabe zum 60. Geburtstag von Martin Jahn, Halle Saale 1948, 90—133. Porov. k tomu aj rec. Filip J., Archeologické rozhledy II, 1950, zošit 1—2, 131. Trefjakov P. N., *Vostočnoslavianskie plemena,* Moskva 1953, 41.

[9] K významu mohylovej kultúry porov. Neustupný, *Pravěké dějiny Lužice.* Vyd. Společnosť přátel Lužice, Praha 1946, 39. Význam stredodunajskej mohylovej kultúry pri vzniku lužickej kultúry v poslednom čase zdôrazňujú Kvíčala J., *Začátky lidu popelnicových polí v Olomouckém kraji.* Sborník Sluko, Oddíl B, I, 1951—1953. Vydal Studijný a lidovýchovní ústav kraje Olomouckého—Krajské museum, Olomouc 1954, 27—37; Jisl J., *K počátkum lužické kultury v Československu,* Československý sborník vědeckých prací I, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1955, 9—44.

[10] Význam trzinieckej kultúry pri vzniku lužickej kultúry zdôrazňujú predovšetkým poľskí bádatelia. K tomuto porov. napr. Kostrzewski, *Wielkopolska w pradziejach,* Polskie towarzystwo archeologizne, Biblioteka archeologiczna 7, Warszawa—Wroclaw 1955, 92.

[11] Germanitu lužickej kultúry obhajovali C. Schuchhardt, O. Montelius, R. Virchow a iní. K archeologickým dokladom proti jej germanite porov. Kostrzewski J., *Wielkopolska w czasach przedhistorycznych,* Poznań 1923, 55—56.

Trákom,[12] Karpodákom,[13] Ilýrom,[14] severným Ilýrom,[15] Praslovanom,[16] Protoslovanom,[17] Slovanom,[18] Ligurom,[19] Keltom atď.[20] Podľa predstáv poľskej archeologickej a historickej vedy treba lužickú kultúru pripísať Praslovanom a na území jej zemepisného rozšírenia treba hľadať aj samu pravlasť Slovanov. Medzi poľskými vedcami tvorí výnimku iba T. Łehr-Splawiński, ktorý lužickú kultúru pripisuje Venétom.[21] Koncepcia T. Łehra-Splawińského má veľa odporcov,[22] ale aj veľa prívržencov.[23] Avšak väčšina poľských vedcov stojí na stanovisku slavinity lužickej kultúry za predpokladu, že na území pôvodného jadra lužickej kultúry, teda na území medzi Odrou a Vislou treba hľadať pravlasť Slovanov. Podľa tohto poňatia sa potom mali Slovania z územia lužickej kultúry rozchádzať na východ k Dnepru a Volge, na juh k Adriatiku a na Balkán a tretia vetva mala smerovať k Labe a za ňu. Takýto názor najvypuklejšie zastáva J. Kostrzewski.[24] Názor poľskej vedy v takomto slova

[12] Trácku teóriu vyslovil G. Kossinna, avšak skoro ju opustil.

[13] Pôvodcom karpodáckej teórie je G. Kossinna. K jeho domnienke sa pripojil aj H. Hahne. Tento názor vyvrátil roku 1912 Kahrstedt, podľa ktorého Dákovia nachádzajúci sa niekde na dolnom Dunaji sa objavujú až roku 300 pred n. l. K tomuto bližšie porov. Filip J., *Počátky slovanského osídlení v Československu,* 10.

[14] Ilýrsku teóriu lužickej kultúry zastávala takmer väčšina nemeckých vedcov. Domnelú ilýrskosť tejto kultúry vyvrátil Filip J., *Počátky slovanského osídlení v Československu,* 11n. Ilýrska teória mala početných stúpencov aj medzi nemeckými vedcami. Tak napr. Poison G., *Le peuplement de l' Europe,* Payot—Paris 1939, 335 išiel dokonca tak ďaleko, že aj tvorcov únětickej kultúry pripísal Ilýrom. Je však zrejmé, že svoj názor nemohol doložiť nijakým konkrétnym dokladom.

[15] Severným Ilýrom lužickú kultúru pripísal G. Kossinna.

[16] Kostrzewski J., *Pradzieje Polski,* Poznań 1949, 89. Kostrzewski J., *Od mezolitu do okresu wędrowek ludów,* 359. Jażdżewski K., *Atlas do pradziejów Słowian,* Lodz 1949. Eventuálne doklady pre slavinitu tejto kultúry pekne zhrnul Filip J., v diele *Počátky slovanského osídlení v Československu.*

[17] Nejedlý Zd., *Dejiny národa českého* I, Praha 1953, II. vyd.

[18] Napr. v diele *Dejiny Slovenska (Tézy),* SAV Bratislava 1956, 20 sa poukazuje na to, že nositelia lužických popolnicových polí mohli byť už „Protoslovania", formuláciu, ktorú v ničom nemožno pokladať za vhodnú.

[19] Ondrouch V., *Teuriochaimovia ako ľud česko-falckej kultúry mohylovej,* Historica slovaca V, Bratislava 1948, 108. Ondrouch V., *Boiohaemum a kráľovstvo Vanniovo* (Kritický *rozbor historických zpráv), Tézy,* Bratislava 1954, 30. Lužický ľud pokladá za neslovanský substrát neskoršej slovanskej migrácie. Lužickú, ako aj mohylovú kultúru pripisuje Ligurom. O tejto problematike má pripravenú obsiahlu monografiu *K otázke slavinity lužickej kultúry.*

[20] Spor o etnickú príslušnosť lužickej kultúry ešte ani v súčasnosti neprestal. Z novších štúdií, ktoré odmietajú jej slavinitu, porov. Gasparini E., *La cultura lusaziana e i Protoslavi,* Ricerche slavistische I, 67—92. Porov. k tomu rec. v čas. Archeologické rozhledy V, 1953, zošit 2, 268. Gasparini E., *Nota sul costume riesumatorio degli Slavi,* Ricerche slavistiche II, 1953, 179—183. Porov. k tomu rec. v čas. Archeologické rozhledy VI, 1954, zošit 5, 701. K autorom, ktorí vyzdvihujú zasa rozhodujúci význam lužickej kultúry v etnogenéze západných Slovanov, porov. Korošec J., *Uvod v materialno kulturo Slovanov zgodnjega srednjega veka,* Ljubljana 1952. Presvedčivý doklad pre slavinitu lužickej kultúry však zatiaľ nemožno priniesť.

[21] Łehr-Splawiński T., *O pochodzeniu i praojczyzne Słowian,* Poznań 1946. Svoje názory má sformulované v zborníku štúdií *Rozprawy i skice z dziejów kultury Słowian,* Warszawa 1954.

[22] Koncepciu T. Łehra-Splawińskeho napr. úplne prijíma Stanislav J., *Dejiny slovenského jazyka,* Slovenská akadémia vied, Bratislava 1956, 94n.

[23] Námietky proti koncepcii T. Łehra-Splavińskeho sa vyskytujú tak medzi archeológmi, ako aj medzi jazykovedcami a historikmi.

[24] Kostrzewski J., *Kultura praslowianska,* z cyklu Praslovianszczyna i Polska pierwotna, III, Lódz 1946, 2.

zmysle vlastne ani nepripúšťa autochtonitu Slovanov vo východoeurópskej oblasti. Slabinou názorov poľskej vedy je to, že kmene lužickej kultúry do oblasti východnej Európy neprenikli v masovom počte, čím vlastne takto nemohli dať základ pre počiatočnú formáciu východoslovanských kmeňov. Dokonca vo vlastnej východoeurópskej oblasti, kde je dokázateľný historický zrod počiatočného Slovanstva vôbec, lužická kultúra nie je zatiaľ doložená.[25] Z tohto dôvodu sa poľská archeologická veda prikláňa aj k názoru, že Slovanom už v praveku treba pripísať niekoľko kultúr. Avšak v podstate vždy stojí na stanovisku, že pravlasť Slovanov sa nachádza niekde medzi Odrou a Vislou, teda tam, kde bola v hlavnej miere rozšírená lužická kultúra. Z uznania slavinity lužickej kultúry vyplýva to, že za autochtónne vo svojich historických sídlach v skutočnosti môžeme vlastne pokladať iba západoslovanské kmene alebo presnejšie iba poľských Slovanov. Takýto názor je v priamom rozpore s overenými historickými skutočnosťami, nakoľko antické zpravodajstvo, ako aj najstaršie arabské a perské zprávy lokalizujú Slovanov výlučne do východoeurópskej oblasti. Najstaršie doložiteľné historické údaje (Tacitus, Ptolemaios atď.) určujú pobyt slovanských kmeňov (Venédi) až za východnú hranicu Germánie, teda až na východ od Visly čiže v skutočnosti do horného Podneprovska smerom na sever. Na základe hypotetického tvrdenia, že pranárod slovanský sa vytváral v poriečí Odry a Visly,[26] veľmi často sa vyskytujú v poľskej vede aj také názory, že historickí Slovania, Lechiti, poľské kmene sídlili v poriečí Odry a Visly už od indoeurópskych počiatkov.[27] V poňatí poľskej archeologickej a historickej vedy sa takto za integrálnu súčiastku pravlasti Slovanov v skutočnosti pokladá aj naše územie. J. Filip k tomuto podotýka, že tu neprichádza do úvahy územie celej našej republiky, ako sa často tvrdí, ale len tie kraje, kde lužický ľud bol jediným a skutočným vládcom, t. j. severovýchodné Čechy, severná Morava a severozápadné Slovensko.[28] Slovensko do integrálnej súčiastky pravlasti Slovanov zahrňuje vo svojom známom atlase K. Jażdżewski.[29] Pri týchto problémoch treba uviesť, že celé územie Československa treba z tohto vylúčiť, keďže zatiaľ niet nijakých dokladov o tom, že by sa lužická kultúra vyvíjala priamo na našom území.[30] Kmene lužickej kultúry na našom území sú výsledkom niekoľko etapového migračného procesu zo zakarpatskej oblasti. Z tohto dôvodu odpadajú všetky úvahy o integrálnej súčiastke nášho územia na vytváraní sa lužickej kultúry a tým súčasne aj eventuálna otázka osídlenia územia Československa Slovanmi. Vo veľkých bojoch o slavinitu lužickej kultúry sa objavujú aj kompromisné riešenia, podľa ktorých iba východnú časť lužickej kultúry možno pokladať za

[25] Lužickú kultúru vo východoeurópskej oblasti neuvádza ani T r e ť j a k o v P. N., *Vostočnoslavianskie plemena*, Moskva 1953.

[26] Je to najbežnejší názor poľskej vedy archeologickej.

[27] Porov. napr. R u d n i c k i M., *Uwagi o zasiedzeniu Słowian*, Slavia occidentalis 11, 1932, 110.

[28] Porov. F i l i p J., *Počátky slovanského osídlení v Československu*, 19.

[29] Porov. J a ż d ż e w s k i, *Atlas do pradziejow Słowian*, Lodz 1949, mapa I.

[30] Lužická kultúra na našom území ako celok podľa doterajších archeologických materiálov je novoprichodiacou kultúrou. Určité náznaky, že lužická kultúra sa vyvíjala aj u nás z predchádzajúceho základu priniesol J. K v í č a l a.

súčiastku formovania sa západných Slovanov. Takéto stanovisko v rôznych obmenách niekoľkokrát formuloval J. Eisner.[31] Avšak ani takýto názor seriózným rozborom príslušného pramenného materiálu archeologického a historického zatiaľ nie je presvedčivo dokázaný. Proti takémuto názoru ako pracovnej hypotéze nemožno však namietať.

Myšlienku slavinity lužickej kultúry spomedzi českých vedcov najviac zastával zo starších J. Píč a J. Buchtela[32] a z novších bádateľov J. Filip.[33] K otázke slavinity lužickej kultúry treba však uviesť, že zatiaľ vo vede neexistuje ani jediný doklad o trvalej genetickej súvislosti medzi lužickou kultúrou a medzi kultúrou už bezpečne patriacou historickým Slovanom, ktorých na našom území možno archeologicky a historicky doložiť až k začiatku 5. stor. n. l. Ani významné zistenie J. Filipa[34] o existencii lužickej kultúry v dobe laténskej tento hiát v ničom ešte neodstraňuje. Lužická kultúra sa na rozhraní nášho letopočtu v celej zakarpatskej a ostatnej oblasti už nevyskytuje. A historických Slovanov zasa možno doložiť až po tomto období. Najviac dokladov nachádzame však až k polovici prvého tisícročia n. l. Týka sa to územia Poľska, Zakarpatska, nášho územia, Balkánskeho polostrova, Karpatskej kotliny, východoeurópskej podneprovskej oblasti atď. Z tohto dôvodu začiatky Slovanov, slovanskú pravlasť, začiatky ich migračných procesov treba položiť do takej zemepisnej oblasti, kde slovanské osídlenie v prvej polovici 1. tisícročia n. l. máme bezpečne doložené. Nazdávame sa, že o tejto skutočnosti máme bezpečné doklady iba pre východoeurópsku podneprovskú oblasť. A potom predovšetkým z tohto východoeurópskeho hľadiska treba posudzovať začiatky migrácií slovanských kmeňov do ich neskorších historických sídiel. Okrem toho iba vo východoeurópskej oblasti máme doloženú trvalú genetickú súvislosť kultúrnu a tým potom aj etnickú od dôb Herodotovej Skýtie až po dobu rozpadu praslovanskej jednoty v 3.—4. stor. n. l. Potom dochádza k rozsiahlym migračným prúdom na všetky strany, pričom za najdôležitejšie treba pokladať predovšetkým dva prúdy, a to prúd smerujúci na Balkánsky polostrov a potom prúd smerujúci do zakarpatskej oblasti.

Na území dnešného Československa za archeologicky najstaršie doklady pobytu slovanských kmeňov treba pokladať výskyt keramiky pražského typu, ktorá má genetickú súvislosť so slovanskou hradištnou kultúrou. Na archeologickom rozpoznaní keramiky pražského typu a zistení jej súvisu s najstaršími Slovanmi na našom území má najväčšiu zásluhu priekopnícke dielo I. Borkov-

---

[31] Eisner J., *Archeologie o Velké Moravě*, Slavia XXV, 1956, zošit 2, 283. Podľa neho sa lužická kultúra zúčastnila svojou východnou časťou slovanskej etnogenézy. Podľa neho nevieme však, či mala nejakú účasť na slovanských počiatkoch i jej západná časť, siahajúca z Poodria k strednému Labe, k Sále a do našich krajín. K týmto otázkam porov. ďalej Eisner J., *Nové výklady o slovanské pravlasti, Obrysy Slovanstva*, Orbis, Praha 1948. 43n. Eisner J., *Boj naší archeologie o nový názor na slovanský dávnověk*, Zdeňku Nejedlému, ČSAV, Praha 1953, 643. Teória, že sa východná časť lužickej kultúry zúčastnila na etnogenéze západných Slovanov, zatiaľ ešte nikým presvedčivo dokázaná nebola.

[32] Porov. Píč J. L., *Starožitnosti země české* II, zv. 3, Praha 1905, 209. Buchtela-Niederle, *Rukověť české archeologie*, Praha 1910, 60.

[33] Filip J., *Počátky slovanského osídlení v Československu.*

[34] Filip J., Lužická kultúra v době laténské, Slavia antiqua I, Poznaň 1948, 166n.

ského.[35] I. Borkovský zaradil túto keramiku do 4.—6. stor. n. l. za predpokladu, že svojimi koreňmi siahala ešte hlbšie až do mladolaténskej kultúry. Predpokladal, že prvá skupina pražského typu pôvodom je autochtónna. Podľa jeho vtedajších predstáv najpravdepodobnejšie predstavovala zvyšky obyvateľstva popolnicových polí, ovládnutého keltskými bojovníkmi a žijúceho neskoršie v chudobnej kultúre vedľa provinciálnej rímskej kultúry germánskych kmeňov v Čechách.[36] Nazdával sa, že podobné pomery boli aj v časti Poľska a Nemecka, najmä v tých oblastiach, ktoré súvisia s oblasťou českomoravskou, kam intenzívnejšie zasahoval vplyv keltskej kultúry. Poukázal aj na blízkosť českých a poľských nálezov. Rozhodne vylúčil možnosť, že do Čiech pražský typ staroslovanskej keramiky priniesli Avari z Karpatskej kotliny. Podľa naznačených súvislostí vidíme, že I. Borkovský keramiku pražského typu spájal so slovanskými autochtónmi, ktorí žili takto súčasne vedľa germánskeho obyvateľstva. Názory I. Borkovského sú dôležité aj z toho hľadiska, že sa ich snažil zaradiť do širšieho historického rámca, čo v terajších štúdiách o pražskom type nenachádzame. Od dôb vydania práce I. Borkovského sa na území Moravy, Čiech, Slovenska, ako aj v hornom Rakúsku našiel značný počet keramiky pražského typu, čo umožňuje významnou mierou doplniť, resp. aj korigovať závery I. Borkovského. Okrem toho typy úplne analogické keramike pražského typu sa vyskytli na Balkánskom polostrove, v Juhoslávii a, čo je veľmi dôležité, v hojnom počte aj vo východoeurópskej oblasti. Toto pomerne široké rozšírenie keramiky pražského typu približne v rovnakom časovom úseku stavia pred archeologickú a historickú vedu naliehavú potrebu skúmať otázku pražského typu z nového hľadiska, teda nie z hľadiska autochtonizmu, ale z hľadiska migračného procesu celého Slovanstva z východoeurópskej oblasti. Z toho dôvodu treba aspoň stručne prebrať najdôležitejšie nálezy pražského typu na našom území a uviesť ich do širších archeologicko-historických súvislostí. Pritom poukážeme iba na charakteristiku novších nálezov, ktoré v diele I. Borkovského ešte nemohli byť publikované. Pri štúdiu pražského typu na našom území vidíme, že najstarobylejšie tvary v skutočnosti máme doložené na území Moravy, a to predovšetkým na južnej Morave. V poslednom čase najväčšie zásluhy na objavení a opise nálezov pražského typu má J. Poulík. Z jeho nových výskumov veľa cenného materiálu publikoval zo žiarového pohrebiska v Přítlukách (okres Hustopeče). V Přítlukách ide o mohylové žiarové pohrebisko. Podľa údajov J. Poulíka[37] žiarové pohrebiská sú pod mohylovými násypmi v popolniciach alebo aj priamo v zemi. V žiarovom hrobe 5/45 pod mohylou III v nádobe pražského typu bola železná pracka elipsovitého tvaru so zobákovitým zahnutým tŕňom.[38] Na základe analógií v hroboch germánskych družín z obdobia sťahovania národov sa pražské typy z Přítluk datujú do 5.—7. stor. n. l. Na inom mieste poukazuje na to, že v Přítlukách sa za-

[35] Borovský I., *Staroslovanská keramika ve střední Evropě (Studie k počátkům slovanské kultury)*, *Praha 1940*.
[36] Tamtiež, 64.
[37] Poulík J., *Staroslovanské mohylové pohřebiště v Přítlukách na Moravě*, Archeologické rozhledy III, 1951, 97—100.
[38] Tamtiež, 98.

čalo pochovávať v 3. stor. n. l.[39] K tomuto dospel na základe objavu vyše 600 žiarových hrobov, v ktorých sa vyskytli aj kovové nálezy a rímske spony. Vlastnú nezdobenú a zdobenú keramiku kladie prevažne do 5.—6. stor. n. l.[40] a v tej istej štúdii o niekoľko riadkov nižšie do 4. stor. a možno už do druhej polovice 3. stor. n. l.[41] Takmer v každej svojej štúdii zaraďuje keramiku pražského typu z Přítluk, ako aj z iných moravských nálezísk do iného obdobia,[42] takže jeho datovania zatiaľ nemožno brať s konečnou platnosťou. Na základe pamiatok z Přítluk J. Poulík korigoval svoj starší názor, že pražskú keramiku priniesli Slovania na južnú Moravu z oblasti medzi Labem a Dneprom, v ktorej predpokladá vznik Praslovanov. Toto prenikanie slovanských kmeňov na naše územie kládol do doby niekedy v 3. a 4. stor. n. l. Podľa nových nálezov v Přítlukách ukazuje na to, že najstarší Slovania, ktorí na južnej Morave tvorili už v 5. a 6. stor. n. l. súvislé osídlenie, prišli sem s kultúrou tzv. rímskeho provinciálneho obdobia z územia dnešného Poľska, a to veľmi skoro.[43] Nazdáva sa, že nezdobená keramika I. stupňa zo žiarových hrobov 5. stor. sa vyvinula na južnej Morave a na celom území Československa v priebehu 3.—4. stor. n. l.[44] Na území Moravy je keramika pražského typu doložená na pomerne početných náleziskách. Jej rozšírenie je však najintenzívnejšie doložené na južnej Morave. Okrem Přítluk sú nálezy vo Velaticiach,[45] Lanžhote,[46] v Brne-Pisárky,[47] v severnejších oblastiach, napr. v Blateci (okres Olomouc).[48] Ako ukazujú doterajšie nálezy na území Moravy, nemajú keramické tvary súvislosť pražského typu s predchádzajúcimi keramickými typmi. Z toho dôvodu treba ich pre 5. stor. n. l. (začiatok 5. stor. n. l.) pokladať za výsledok presunu početnej slovanskej vlny najpravdepodobnejšie z priľahlej zakarpatskej oblasti prostredníctvom Sliezska. Svoje najbližšie analógie vykazuje keramika pražského typu z oblasti Moravy k zakarpatským nálezom. Významné sú pritom keramické tvary, ktoré publikoval T. Voigt z Merschwitzu.[49] Podobné keramické typy identické k pražskému typu pochádzajú aj z Kochstedtu (Zobenberg).[50] Tento veľmi vzácny materiál získal A. Točík. Svoje analógie má

[39] P o u l í k J., *Pravěké umění*, Praha 1956, 39.

[40] P o u l í k J., *Nové slovanské výzkumy na Moravě*, Sborník *Vznik a počátky Slovanů I.* ČSAV (Slovanský ústav), Praha 1956, 242.

[41] Tamtiež, 242.

[42] Porov. P o u l í k J., *Jižní Morava — země dávných Slovanů*, Studijní a plánovací ústav v Brně, Brno 1948—1950, 53n. J. P o u l í k, *Z hlubin věků, Mladá fronta, Praha 1956*, 197.

[43] P o u l í k J., *Staroslovanské mohylové pohřebiště v Přítlukách na Moravě*, 99.

[44] Tamtiež, 100. K vyobrazeniu pražského typu z Přítluk z hrobu 5/45 porov. obr. 69; zo žiarového hrobu 4 pod mohylou VI, obr. 70.

[45] K vyobrazeniu porov. napr. P o u l í k J., *Staroslovanská Morava, Monumenta archeologica I*, Praha 1948, tab. III, č. 1, 2, 3, 4.

[46] K vyobrazeniu porov. P o u l í k J., *Jižní Morava — země dávných Slovanů*, obr. 17. P o u l í k J., *Staroslovanská Morava*, tab. VI, č. 1—4. Z výskumov R. Pittioniho.

[47] K vyobrazeniu porov. P o u l í k, *Staroslovanská Morava*, tab. V, č. 1—4.

[48] K vyobrazeniu porov. P o u l í k J., *Slované na Moravě až do doby říše Velkomoravské, Z dávných věků I*, 1947—1948, č. 1—4, tab. III, č. 2.

[49] Porov. V o i g t T., *Neue frühsorbische Brandgräber und Siedlungsreste aus dem Elb-Saale-Gebiet*, Nachrichtenblatt f. d. Vorzeit, 18. Jhrg., 1942, H. 1—2.

[50] T o č í k A., *Materiálna kultúra Slovanov medzi riekou Saale a Labe do 12. storočia*. Rukopis. Za láskavé zapožičanie rukopisu vyslovujeme autorovi svoju vďaku.

aj k pamiatkam z Polabska, ktoré uvádza H. A. Knorr[51] a J. Neustupný.[52] Materiály z Kochstedtu, z ktorých A. Točík uvádza 42 hrobov, aj pokiaľ ide o pohrebný rítus, vykazujú veľmi úzke vzťahy ku keramike pražského typu. Sú to žiarové pohrebiská s popolnicami, v ktorých sú spálené ľudské kostičky. Nákresy A. Točíka ukazujú, že väčšina žiarových hrobov v Kochstedte sa nachádza v plytkých jamách pod úrovňou zeme. Hĺbka týchto jám dosahovala podľa jeho meraní 40—50 cm. Tieto nádoby podobne, ako aj ostatné nádoby viažúce sa k pražskému typu sú jednoduchými popolnicami nezdobenými nijakým ornamentom. Ich maximálna vydutina je približne v dvoch tretinách výšky nádoby. Nádoby z Kochstedtu sú v ruke zhotovené, s okrajom mierne vyhrnutým. Na základe iných analogických súvislostí možno starobylé nádoby z Kochstedtu datovať do 5.—6. stor. n. l. Len škoda, že tieto veľmi vzácne archeologické pamiatky, získané A. Točíkom, zatiaľ ešte neboli publikované, lebo ich význam pre štúdium začiatočnej kultúry západoslovanských kmeňov je veľmi závažný. Uvedené nádoby ukazujú na to, že materiálna kultúra staroslovanských kmeňov medzi riekami Sála a Labe má genetické vzťahy ku kultúre staroslovanských kmeňov, ktoré prenikali zo zakarpatskej oblasti prostredníctvom Sliezska aj na naše územie, teda na Moravu. Nádoby z Kochstedtu vykazujú zatiaľ najbližšie vzťahy ku keramike pražského typu na našom území. Na základe týchto údajov nemožno prijať zatiaľ za overený názor J. Poulíka,[53] že keramika I. stupňa zo žiarových hrobov 5. stor. sa vyvinula na južnej Morave a na celom území Československa v priebehu 3.—4. stor. n. l. Na základe širších archeologicko-historických súvislostí vidieť, že keramika pražského typu sa nevyvinula výlučne iba na našom území. Jej základný keramický typ sa vytváral na širšom zemepisnom priestranstve už v zakarpatskej oblasti, pričom jej prototypy sa našli už vo východoeurópskej oblasti. Úplne analogické typy našej keramike pražského typu máme doložené na území Poľska v Siedlemine a v Złote. Podľa datovania A. Karpińskej[54] sa zaraďujú do neskorej doby rímskej, a to na koniec 4. stor. n. l., v polabskej oblasti uvedené typy[55] do 5. stor. n. l. Je veľmi pravdepodobné, že v zakarpatskej polabskej oblasti bol tento keramický typ už vo všetkých základných črtách stvárnený a tak keramika pražského typu prišla na naše územie už stvárnená. Okrem toho svedčí proti názorom J. Poulíka, že keramika pražského typu sa vytvorila na našom území už v priebehu 3.—4. stor., aj to, že

[51] Porov. Knorr, H. A., *Die slawische Keramik zwischen Elbe und Oder*, Mannus-Bücherei 58, Leipzig 1937, tab. 19, obrázok d na str. 156, obrázky 121—124. Neustupný J., *Příspěvek k datování hradištní keramiky v Polabí, Slavia antiqua I*, Poznań 1948, 431 k názorom H. A. Knorra uvádza, že nepoznal hodnotu keramiky rázu pražského typu ani po stránke typologickej, ani chronologickej.

[52] K problematike Polabska v dobe hradištnej porov. významnú štúdiu J. Neustupného, *Příspěvek k datování hradištní keramiky v Polabí*, 397n.

[53] Poulík J.

[54] Karpińska A., *Kurhany z okresu rzymskiego w Polsce ze szczególnym uwzglednieniem typu siedleminskiego*, Poznań 1926.

[55] Je veľmi pravdepodobné, že do 5.—6. stor. treba zaradiť aj pamiatky zo štúdie Točíka A., *Materiálna kultúra Slovanov etc.* K tomuto porov. ďalej Kretschmar J., *Die Verkehrslage des Saale-Mulde-Gebietes in der Hermunduren-und Slawenzeit*, Mannus, 27. Jhrg., 1935 (Leipzig), 130—135.

tento typ keramiky na našom území v uvedenom období nie je doložený. Výskumy okrem toho stále viac a viac ukazujú na to, že keramika pražského typu je vo veľmi hojnom počte zastúpená práve v zakarpatskej oblasti. V poslednom čase napr. veľmi blízku nádobu k najstaršej staroslovanskej keramike západoslovanských kmeňov uvádza z Miedzyborówa Wł. Bernat.[56] Nádoba je vysoká 28 cm, priemer otvoru 16 cm, maximálna vydutina 18 cm vo výške 21 cm a pochádza zo žiarového hrobu č. 1. Bola to popolnica so zvyškami popola a ľudskými kostičkami.[57] Našla sa v hrobovej jame pod úrovňou. Wł. Bernat ju datuje do 5.—6. stor. n. l. Tieto najstaršie typy keramiky pripomínajúce náš pražský typ alebo úplne identické s našou keramikou pražského typu na základe už uvedených súvislostí, keďže sú doložené v pomerne hojnom počte v polabskej oblasti aj popri iných typoch staroslovanskej keramiky (dvojkužeľovité nádoby),[58] možno si najvhodnejšie vysvetliť tým, že sa vyvinuli predovšetkým už v zakarpatskej oblasti a už ako hotové typy prenikli na naše územie v jednom prúde na Moravu a v druhom prúde na územie Čiech. Na území Moravy a pravdepodobne aj na území Čiech sa vyvíjali určitý čas v súvislosti s kultúrnym dedičstvom staršieho kultúrno-etnického podložia, zrejme neslovanského pôvodu. Je zaujímavé, že na území Meklenburska, kde máme doložené veľmi intenzívne slovanské osídlenie už od 6. stor. n. l., zatiaľ ešte keramiku pražského typu nepoznáme.[59] Túto keramiku možno takto pokladať za jeden z veľmi intenzívnych prúdov slovanských zo Zakarpatska na územie Moravy a Čiech. Keďže má úzku genetickú súvislosť s vývinom ostatnej staroslovanskej hradištnej keramiky na našom území, možno ju bezpečne pokladať za slovanskú. Na základe skutočnosti, že najstaršie doložiteľné bezpečné správy o príchode prvých Slovanov na naše územie sú datovateľné do prvej polovice 5. stor. n. l.,[60] keramiku pražského typu v jej najstarších vývojových fázach na našom území, ako aj v širšej polabskej a zakarpatskej oblasti možno bezpečne datovať taktiež do 5. stor. n. l. Pokiaľ ide o keramiku pražského typu, H. Preidel[61] predpokladá, že sa vyskytuje v germánskych

---

[56] Bernat Wł., *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko cialopalne w Miedzyborowie pod Warszawa,* Archeologické rozhledy VII, 1955, zošit 3, 348—350, obr. 188.

[57] Tamtiež, 349.

[58] K dvojkužeľovitým nádobám z Polabska porov. Neustupný J., *Příspěvek k datování hradištní keramiky v Polabí, 397n.* Točík A., *Materiálna kultúra Slovanov medzi riekou Saale a Labe do 12. stor. (Tabuľky).* Rukopis.

[59] Túto keramiku pražského typu z Meklenburska neuvádza vo svojom významnom diele Schuldt E., *Die slawische Keramik in Mecklenburg,* Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Schriften der Sektion für Vor — und Frühgeschichte, Akademie-Verlag-Berlin 1956.

[60] K historickému datovaniu príchodu prvých Slovanov na naše územie porov. Ondrouch V., *Kedy k nám prišli naši slovanskí predkovia?* Naša veda IV, 1957, č. 2, 56—60. Ondrouch V., *Bohaté hroby z doby rímskej na Slovensku,* Slovenská akadémia vied, Bratislava 1957. *Archaeologica slovaca-monographiae I,* str. 194. K tomuto porov. aj Kudláček J., *K otázke začiatkov slovanského osídlenia na území Československa,* Naša veda IV, 1957, č. 8—9, 380—384.

[61] Preidel H., *Awaren und Slawen,* Südostforschungen XI, 1946—19 52, 36. Pražský typ kladie do 6. stor. n. l. Za germánsky pokladá kostrový hrob zo Slížan s keramikou podobnou pražskému typu. Porov. obr. 2. Ku staroslovanskej keramike pražského typu porov. aj jeho štúdiu *Die Anfänge der slawischen Besiedlung Böhmens und Mährens,* Adalbert-Stifter-Verein, München 1954, 55n.

a v slovanských hroboch, avšak zatiaľ sa bezpečné nálezy pražského typu v germánskych hroboch nenašli.

V novšej dobe sa poukazuje na to, že ľud s keramikou pražského typu nepochybne prenikol z juhomoravskej oblasti do horného Rakúska a potom do juhozápadnej časti Slovenska. Keramika pražského typu aj v hornorakúskych oblastiach pochádza zo žiarových hrobov. Takúto keramiku z Hohenau uvádza H. Mitscha-Märheim.[62] Nepripúšťa však možnosť datovania keramiky pražského typu pred obdobie roku 550 n. l. Archeologický materiál z Rakúska mu ukazuje, že Slovania sa po svojom príchode dostali pod nadvládu zvyškov germánskeho obyvateľstva, ktoré sa však neskôr Slovanmi asimilovalo. Posledné výskumy na území Horného Rakúska súčasne poukazujú aj na to, že v 6.—7. stor. n. l. bolo tu slovanské osídlenie intenzívne. Svedčí o tom napr. aj zistenie slovanského hradiska na území Viedne, ktoré K. Oettinger datuje do 7. stor. n. l.[63] Takto vlastne vidieť, že postup slovanských kmeňov sa nezastavil na južnej hranici dnešnej Moravy. Keramika pražského typu z oblasti horného Rakúska sa svojím pôvodom nepochybne viaže k územiu priľahlej Moravy. Pokiaľ ide o príchod keramiky pražského typu do oblasti Moravy, ako aj horného Rakúska, stretol sa jej ľud nepochybne s pozostatkami germánskeho obyvateľstva, ktoré potom rýchle podľahlo asimilačnému procesu. V súvislosti s germánskymi družinami a kmeňmi z 5.—6. stor. n. l. J. Poulík[64] správne poukázal na to, že nikdy v našich krajinách nevytvorili súvislé osídlenie, ktoré by bolo pokračovaním tzv. kvádskeho alebo markomanského osídlenia. Podľa jeho údajov sa germánske vojenské družiny archeologicky prejavujú menšími pohrebiskami, na ktorých sa zomrelí ukladali nespálení do hlbokých jám orientovaných od západu na východ.[65] Na základe skutočnosti, že Slovania už od svojich začiatkov na území Moravy v priebehu 5.—6. stor. vytvorili súvislé osídlenie, možno vidieť, že germánske osídlenie na území Moravy mohlo byť už iba nepatrné a v 7. stor. bolo už úplne asimilované slovanským etnikom.

Ak keramiku pražského typu na území Moravy možno približne klásť od 5.—7. stor., potom vidíme, že pražský typ na Slovensku je oniečo mladší. Pražský typ na Slovensku možno zaradiť zhruba od 6. stor. až do 8. stor., resp. aj na začiatok 9. stor. n. l. Na území Moravy však s keramikou pražského typu možno zatiaľ spájať prvé prúdy slovanských kmeňov, kým na území Slovenska najstaršie slovanské osídlenie netreba nevyhnutne spájať až s keramikou pražského typu. Na Slovensku máme keramiku pražského typu zatiaľ

---

[62] Mitscha-Märheim, *Neue Bodenfunde der Langobarden und Slaven im österreichischen Donauraum*, Carinthia I, Geschichtliche und volskundliche Beiträge zur Heimatkunde Kärntens, 143. Jahrgang, Klagenfurt 1953, 772—993. Porov. aj rec. Horáková—Jansová L., Archeologické rozhledy VII, 1955 zošit 4,554.

[63] Porov. Oettinger, Das Werden Wiens, Wien 1951. K tomu porov. aj rec. Boh. Novotného, Archeologické rozhledy IV, 1952, zošit 5, 463—464.

[64] Poulík J., *Pravěké umění, Praha 1956, 42.*

[65] Tamtiež, 41.

doloženú na týchto náleziskách: Bešeňov,[66] Brezolupy,[67] Devínska Nová Ves,[68] Dolné Krškany,[69] Kúty,[70] Matúškovo,[71] Kráľovský Chlmec,[72] Moravský Sv. Ján,[73] Radvaň nad Dunajom,[74] Talloš,[75] Výčapy-Opatovce[76] a Stupava.[77] Pritom na Slovensku máme doloženú aj predhradištnú, nepochybne slovanskú keramiku, ktorá sa posledne našla napr. v Koromli.[78] Nálezy keramiky pražského typu na našom území sa veľmi často vyskytujú takmer súčasne s pokročilejšími zdobenými keramickými formami, skutočnosť, ktorú konštatoval už V. Budinský-Krička na staroslovanskom pohrebisku vo Výčapoch-Opatovciach.[79] Poukázal na to, že archaická forma nezdobených popolníc sa dlho udržuje tak na Morave, ako aj na Slovensku ešte v 7. stor. n. l., ak nie ešte neskôr, je sprievodnou keramikou pokročilejších foriem zdobených nádob. Posledné archeologické objavy poukazujú na to, že na mnohých slovenských náleziskách, ako napr. v Devínskej Novej Vsi[80] a v Dolných Krškanoch[81] typy pražskej keramiky sa vyskytujú súčasne s tvarmi keszthelyskej kultúry. Svojou starobylejšou formou a žiarovým pohrebným rítom poukazujú na to, že sú nepochybne staršieho dáta ako keszthelyská kultúra. V období príchodu keszthelyskej kultúry keramika pražského typu v pomoravskej, hornorakúskej a slovenskej oblasti má takto za sebou už dlhšie vývojové obdobie, ktoré vyvracia niektoré neopodstatnené názory, akoby najstaší Slovania a najstaršia slovanská kultúra v uvedených územiach mali súvisieť až s príchodom Avarov prostredníctvom Karpatskej kotliny.

Pokiaľ ide o základnú charakteristiku keramiky pražského typu na území Slovenska, vykazuje táto jednotné spoločné znaky s priľahlou oblasťou južnej

---

[66] Kraskovská Ľ., *Nové nálezy z doby slovanskej v Bešeňove na Slovensku,* Archeologické rozhledy II, 1950, zošit 3—4, 186—188.

[67] Budaváry, V., *Výskum staroslovanských mohýl v Brezolupoch a v Jerihove (obec Vysočany, okr. Bánovce n. Bebr.),* Sborník Matice slovenskej XIII, 1953, 355n.

[68] Eisner J., *Devínska Nová Ves, Slovanské pohřebiště,* Slovenská akadémia vied a umení, Bratislava 1952.

[69] Bárta J., *Pohrebište zo staršej doby hradištnej v Dol. Krškanoch pri Nitre,* Archeologické rozhledy V, 1953, zošit 2, 167—171.

[70] Budinský-Krička V., Historica slovaca III—IV, 1945—1946, 263.

[71] Ešte nepublikované.

[72] Budinský-Krička V., *Staroslovanský mohylník v Královskom Chlmci na východnom Slovensku,* Archeologické rozhledy II, 1950, zošit 1—2, 73.

[73] Podľa starších údajov uvádza J. Dekan, *K problémom slovanského osídlenia na Slovensku,* Historica slovaca VI—VII, Bratislava 1948—49, 57.

[74] Tamtiež, 57.

[75] Porov. Eisner J., *Archeologie o příchodu Slovanů na Slovensko, Slovanská Bratislava I,* Bratislava 1948, 11.

[76] Budinský-Krička V., *Slovanské popolnické pole z doby predhradištnej vo Výčapoch-Opatovciach,* okr. Nitra, Historica slovaca V, Eisnerov sborník, Bratislava 1948, 135—144.

[77] Kraskovská Ľ., *Slovanské popolnicové pohrebisko v Stupave,* Slovenská archeológia 4, 1956, č. 1, 163—167.

[78] Porov. Vlastivedný sborník práce vedeckých ústavov a pracovníkov východného Slovenska na počesť 10. výročia oslobodenia Košíc Sovietskou armádou 1945—1955, Košice 1955.

[79] Budinský-Krička V., *Slovanské popolnicové pole etc. 142.*

[80] Porov. Eisner J., *Devínska Nová Ves.*

[81] Bárta J., c. d.

Moravy. Obyčajne prevažujú veľké rozmery popolníc. Tak napr. vo Výčapoch-Opatovciach sa veľkosť urny z hrobu č. XII odhaduje približne na 30—32 cm,[82] v Dolných Krškanoch na 27 cm,[83] zo Stupavy na viacerých nádobách asi na 22—23 cm,[84] pričom sa tieto nádoby najčastejšie vyskytujú plytko pod povrchom zeme. V urnách sa najčastejšie vyskytujú nedopálené ľudské kostičky. Keramika pražského typu na území Slovenska podľa rôznych sprievodných materiálov a iných súvislostí sa datuje do rôznych dôb. Nálezy z Bešeňova kladie Ľ. Kraskovská do 6.—7. stor.[85] J. Bárta[86] pri pamiatkach z Dolných Krškian pripúšťa možnosť zaradiť do rovnakého časového obdobia popolnice zo žiarových hrobov s pamiatkami keszthelyského typu. Popolnicové hroby zo Stupavy zaraďuje Ľ. Kraskovská do 6. stor. n. l.[87] Popolnice vo Výčapoch-Opatovciach podľa určenia V. Budinského-Kričku[88] spadajú vo svojom jadre do 7. stor. a čiastočne zasahujú aj do 8. stor. n. l. Hornú hranicu vo Výčapoch-Opatovciach na základe porovnávacieho materiálu z Brezolúp V. Budinský-Krička dáva približne na sklonok 8. stor., najneskôr na začiatok 9. stor., pričom spodnú hranicu okolo roku 600. Pohrebište pri Devínskom Jazere Ľ. Kraskovská zaraďuje do 7. stor. n. l.,[89] J. Eisner[90] pohrebište v Devínskej Novej Vsi do 7.—8. stor. n. l., ale popolnicové hroby do doby pred príchodom Avarov. V širších súvislostiach poukazuje na to, že začiatky bezpečnej slovanskej kultúry hradištnej možno zaradiť u nás k roku 500. Toto dátum pokladá za správne aj pre Slovensko. A. Točík[91] pripúšťa, že žiarové pohrebisko v Stupave patrí na základe poukazu na přítlucké pohrebisko do 4. stor. Najdôležitejším datovacím materiálom pre pražský typ je u nás pohrebisko v Devínskej Novej Vsi, keďže na tomto pohrebisku sa žiarové hroby pretínali s avarsko-slovanskými hrobmi. Žiarové hroby sú teda datované k začiatku 6. stor. n. l. Pri datovaní keramiky pražského typu na území Slovenska vidíme, že sú oniečo mladšie ako v priľahlej časti Moravy. Z toho dôvodu nebude asi nesprávne vysvetliť si túto skutočnosť tým, že keramika pražského typu na územie Slovenska prenikla z priľahlej oblasti Moravy. Na potvrdenie tohto názoru môžeme uviesť aj značnú blízkosť jednotlivých typov s typmi na území Moravy. V poslednom čase sa ukazuje aj to, že už v najstaršej dobe územie juhozápadného Slovenska tvorilo jednoliaty celok s územím priľahlej Moravy. Kultúrne pamiatky pražského typu, ako aj neskoršie archeologické pamiatky, chronologicky patriace už za dobu existencie pražského typu, túto skutočnosť len potvrdzujú. Keramika pražského typu

[82] Budinský-Krička V., *Slovenské popolnicové pole etc. 140.*
[83] Bárta J., c. d., 168.
[84] Kraskovská Ľ., *Slovanské popolnicové pohrebisko v Stupave,* tab. I, II.
[85] Kraskovská Ľ., *Nové nálezy z doby slovanskej v Bešeňove na Slovensku,* 188.
[86] Bárta J., c. d., 170.
[87] Kraskovská Ľ., *Slovanské popolnicové pohrebisko v Stupave,* 165.
[88] Budinský-Krička V., *Slovanské popolnicové pole etc. 144.*
[89] Kraskovská Ľ., *Slovanské pohrebište pri Devínskom Jazere,* Archeologické rozhledy VIII, 1956, zošit 5, 685. K vyobrazeniu keramiky porov. obr. 267.
[90] Eisner J., *Devínska Nová Ves.*
[91] Točík A., *Význam posledných archeologických výskumov na Slovensku pre dejiny najstarších Slovanov a Veľkomoravskej ríše,* Historický časopis SAV III, 1955, č. 3, 413.

na území Slovenska podobne ako na území Moravy nesúvisí však s príchodom avarským v súvislosti s keszthelyskou kultúrou, aj keď sa keramika pražského typu v mnohých prípadoch vyskytuje v okrajových oblastiach keszthelyských pohrebísk. Je nepochybne staršieho pôvodu ako keszthelyská kultúra, čo sa odráža v rôznosti keramiky a v odlišnom pohrebnom (žiarovom) ríte. Keramika pražského typu takto nepochybne predstavuje jednu z najstarších slovanských vĺn prenikajúcich zo zakarpatskej oblasti. Táto vlna sa na Slovensko nedostala priamo zo zakarpatskej oblasti, ale z priľahlého územia Moravy. Pražský typ na území Slovenska zaniká potom pod kultúrnym príkrovom v rámci keszthelyskej a hradištnej kultúry, jej základný keramický typ je potom ďalej rozvinutý v hradištnej slovanskej kultúre.

Doteraz neumožňujú príslušné archeologické materiály, ako aj historické zprávy presne určiť, či začiatky slovanského osídlenia na území Čiech predstaveného keramikou pražského typu pochádzajú priamo zo zalabskej zakarpatskej oblasti alebo či sú výsledkom posunu slovanských kmeňov z územia Moravy. Chronologicky je pritom dôležité predovšetkým to, že keramika pražského typu na území Čiech nie je staršieho dáta ako na území Moravy. Dokonca sa zdá, že na území Čiech je oniečo mladšieho dáta. Počiatky slovanského osídlenia predstaveného pražským typom na území Čiech vo svojich počiatočných etapách nevytvorili také kompaktné osídlenie ako na území Moravy, kde v 5.—6. stor. nevyhnutne už treba počítať s kompaktným slovanským osídlením, ktoré dalo nepochybne aj základ pre vznik rozsiahleho kmeňového sväzu štátotvorného rázu, tzv. Samovej ríši. Zdá sa, že na území Čiech súvisia začiatky slovanského osídlenia s príchodom slovanských kmeňov z priľahlej zalabskej zakarpatskej oblasti. Keramika pražského typu na území Čiech je najintenzívnejšie doložená z oblasti stredných Čiech.[92] Popri starších nálezoch keramiky pražského typu na území Čiech, ktoré veľmi starostlivo zozbieral a analyzoval I. Borkovský, vzácnu keramiku pražského typu z Mostu publikoval najnovšie N. Mašek.[93] Aj táto keramika z Mostu vykazuje v sebe všetky charakteristické znaky ostatných nálezísk pražského typu na našom území. Tak predovšetkým dosahuje značnú výšku, a to až 24 cm s priemerom okraja 21,7 cm. Ďalšia nádoba pražského typu z bane Ján v Moste je vysoká 20,5 cm s priemerom okraja 18,7 cm.[94] Túto keramiku možno datovať do 6. stor. n. l. Na základe nálezov zdobeného a nezdobeného pražského typu v Podkrušnohorí a v Poohrí Zd. Váňa[95] poukazuje na to, že aj v severovýchodných Čechách sa pochovávalo spaľovaním prinajmenej od 5.—7. stor. Za veľmi dôležité treba pokladať výskumy Zd. Váňu na zábrušanskom hradisku. Na základe analýzy príslušného archeologického materiálu poukazuje

---

[92] Porov. bližšie B o r k o v s k ý I., *Staroslovanská keramika ve střední Evropě*, Praha 1940.

[93] M a š e k N., *Nálezy keramiky pražského typu v Mostě*, Archeologické rozhledy IX, 1957, zošit 2, 270—271, obr. 97.

[94] Tamtiež, 271.

[95] V á ň a Zd. *K otázce kmenových území v severozápadných Čechách*, Archeologické rozhledy IV, 1952, zošit 5, 437.

na úzke vzťahy ku keramike lužických a polabských Slovanov.[96] Podľa neho celá dolná Lužica patrí archeologicky k oblasti severnej, teda k územiu polabských Slovanov, kým severozápadné Čechy inklinujú k strednej oblasti lužickosrbskej. Toto zistenie Zd. Váňu treba považovať za veľmi dôležité, nakoľko svojou formou potvrdzuje, že najstaršie slovanské osídlenie v uvedenej oblasti môže pochádzať aj z priľahlého lužisko-srbského územia. Je to tiež jeden z dokladov toho, že začiatky slovanského osídlenia v uvedenej oblasti súvisia s posunom slovanských kmeňov z lužicko-srbského územia.

Pri štúdiu keramiky pražského typu, teda kultúry bezpečne aj históriou doložených Slovanov na našom území vidieť, že ich kultúra na celom našom území má spoločné jednotné znaky. Svedčí to o ich spoločnom jednotnom pôvode, ktorý treba hľadať v zakarpatskej oblasti. V období príchodu prvých slovanských prúdov na naše územie predstaveného niekoľko etapovým postupom vo vnútri slovanského etnika máme do činenia už s prejavmi diferenciačného procesu. Archeologicky to možno vidieť vo vznikaní jednotlivých skupín pražského typu na území Moravy, Čiech a Slovenska. Historicky zasa v celkovom etnickom vývine vtedajších Slovanov, keďže od 5.—6. stor. n. l. sa na celom slovanskom území stretávame už s jednotlivými diferencovanými kmeňovými útvarmi.[97] Začiatky slovanského osídlenia od 5.—6. stor. n. l. sa v najširšej zemepisnej oblasti v základných črtách kryjú s neskorším slovanským osídlením z obdobia stredoveku. To najlepšie ukazuje na to, že už aj v 5.—6. stor. u Slovanov treba počítať s pomerne vysokým stupňom diferenciačného procesu. Na veci nič nemení ani skutočnosť, že historicky, napr. na území Čiech tento diferenciačný proces nie je doložený príslušným písomným pramenným materiálom.

Pri štúdiu kultúry najstarších Slovanov na našom území nepochybne bezpečne doložených keramikou pražského typu doterajšie materiály pripúšťali iba takú možnosť, že keramika pražského typu sa objavuje iba u západných Slovanov.[98] Avšak novšie archeologické materiály dokladajú identické keramické tvary pražského typu v širokej zemepisnej oblasti od Podneprovska na východe až k rieke Labe a Sále na západe. Dokonca novšie objavy dokladajú keramiku pražského typu aj na území dnešnej Juhoslávie.[99] Z východo-

[96] Tamtiež, 437.

[97] Napr. T u r e k R., *Kmenová území v Čechách, Časopis Národního musea,* Oddíl věd společenských. CXXI, 1952, Praha 1953, 21, uvádza, že podľa dnešného stavu bádania najmenšie rozdiely sú práve v najstaršej slovanskej keramike, v pražskom type; je to obdobie, keď ani ostatnými metódami nemôžeme dobre overovať kmeňovú diferenciáciu, o ktorej ostatne v tejto dobe z historického hľadiska nič nevieme a jej existenciu ani nemôžeme preukazovať. K názorom R. Tureka uvádzame, že na základe štúdia širších historických súvislostí vo východoeurópskej a zakarpatskej oblasti pre 5.—6. stor. máme doložený už pomerne vysoký stupeň diferenciačného procesu, ktorý má platnosť aj pre naše územie.

[98] Tak napr. T o č í k A., *Význam posledných archeologických výskumov etc.,* 412 hovorí, že keramika pražského typu je obmedzená iba na územie Slovanov západných a k tomu ešte iba na ich západné hranice, približne od sútoku riek Labe a Sály po rieku Nitru a Žitavu s lokálnymi skupinami a sprievodnými tvarmi. Vidíme, že takéto vymedzenie zemepisného rozšírenia pražského typu posledné archeologické objavy významnou mierou korigujú.

[99] K územiu Juhoslávie porov. V i n s k i Zd., *Gibt es frühslawische Keramik aus der Zeit der südslawischen Landnahme?* Archeologia Jugoslavica I (Societas Archaelogia Iugoslaviae), Beograd MCMLIV, 71—82.

európskej oblasti vyslovene identické keramické typy nášho pražského typu publikoval naposledy J. V. Kucharenko,[100] J. I. Goriunova[101] a veľmi starobylé typy J. S. Vinogradskij.[102] Nálezy z pripeťského Polesia[103] vôbec ukazujú na výrazné vzťahy k našej keramike pražského typu. J. V. Kucharenko ich označuje za žitomírsky typ.[104] Pokiaľ ide o ich vonkajší tvar, sú takého istého typu ako keramika pražského typu, s tým, že sú ešte výraznejších pretiahlejších tvarov, čo nepochybne poukazuje na ich väčšiu starobylosť. Nálezy uvádzané Kucharenkom, ako aj naše nálezy pražského typu majú maximálnu vydutinu vo vrchnej polovici nádoby. J. Poulík[105] preto správne uvádza, že okraj je z toho dôvodu veľmi krátky a pri najstarších tvaroch temer kónický. Vyslovene kónický tvar uvádza aj J. V. Kucharenko.[106] Pri porovnaní materiálu pražského typu s keramikou žitomírskeho typu vidíme, že naša keramika má už vyvinutejšie vypuklejšie línie, čo ukazuje nepochybne takto na ich mladšie dátum. Keramika z Nového Miropoľja (Žitomírska oblasť) a z Redčišča[107] je starobylejšieho tvaru ako naša keramika pražského typu, a to predovšetkým svojimi pretiahlymi tvarmi. Na starobylosť nádob, pokiaľ ide o ich pretiahle tvary a potom predovšetkým pokiaľ ide o ich veľkosť, výstižne poukázal už J. Eisner pri poukaze na výšku nádob z Devínskej Novej Vsi.[108] Aj v oblasti pohrebného rítu medzi uvedenou skupinou nádob z Nového Miropoľja a našimi pražskými typmi[109] je veľa spoločných znakov, až na to, že J. V. Kucharenko uvádza aj birituálne pohrebiská, kým pražský typ je zatiaľ doložený predovšetkým na žiarových pohrebiskách. Pri žiarových hroboch z Nového Miropoľja boli spálené pozostatky mŕtvych uložené v hlinených urnách, ktoré sa vo väčšine prípadov nachádzali vo vrchnej časti mohylového násypu a pod násypom na horizonte bolo ohnisko. V Korčake sa napr. vyskytli iba žiarové hroby. Nádoby odtiaľto sú úplne identické s našou keramikou pražského typu, najmä nádoba č. 4 a 5. S týmito typmi nádob sa v Korčaku a v Katerinovke našla aj na kruhu točená nádoba, obyčajne sa vyskytujúca v kultúre pohrebných polí čerňachovského typu. Pri datovaní nádob z poleskej oblasti možno pripustiť, že sa zaraďuje do 5. stor. n. l., resp. už aj na koniec 4. stor. n. l., nakoľko sú starobylejšieho tvaru ako naša keramika pražského typu 5.—6. stor. n. l. J. V. Kucharenko vyslovuje veľmi dôležitý predpoklad, že pamiatky

---

[100] Kucharenko J. V., *Slavianske drevnosti V—IX vekov na territorii Pripiatskogo Polesia*, Kratkie soobščenia Instituta istorii materialnoj kultury 1955, zv. 57.

[101] Goriunova J. I., *Ob etničeskoj prinadležnosti naselenia Berezňakovskogo gorodišča*, Kratkie soobščenia Instituta istorii materialnoj kultury 1956, zv. 65, obr. 5.

[102] Vinogradskij J. S., *Ranneslavianskie pamiatniki v okrestnostiach g. Sosnica*, Kratkie soobščenia Instituta archeologii 1952, zv. 1,50—52.

[103] Kucharenko J. V., c. d., obr. 10, č. 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8.

[104] Tamtiež, 36.

[105] Poulík J., *Staroslovanská Morava*, 15.

[106] Kucharenko J. V., c. d., obr. 10, č. 7.

[107] Tamtiež, obr. 10, č. 1, 3.

[108] Eisner J., *Popelnicové hroby z doby hradištni na Slovensku*, Památky archeologické IV—V, 1934—1935, 84.

[109] K charakteristike pohrebného rítu keramiky pražského typu porov. Filip J., *Pravěké Československo*, Praha 1948, 320. Staršie názory zhŕňa Poulík J., *Nové slovanské výskumy na Moravě*, 240n.

zo žitomírskej oblasti predstavujú lokálnu poleskú odnož svojráznej kultúry spoločnej pre všetky slovanské kmene bývajúce v tom čase medzi Labe a Dneprom.[110] V poleskej oblasti ich datuje do 5. stor. n. l. Takto vlastne vidíme, že v skutočnosti obdobie 5. stor., resp. už aj koniec 4. stor. n. l. vo východoeurópskej oblasti je obdobím, v ktorom je už doložený základný klasický typ staroslovanskej keramiky. Na podklade archeologického rozboru pamiatok zo Złoty určuje J. Marciniak[111] vydelenie slovanskej keramiky na území Poľska do 4.—5. stor. n. l. s poznámkou, že v prvej polovici 5. stor. n. l. na území Poľska je už vydelená slovanská keramika ranodejinná.

Zistenie uvedených analógií, ktorých je na území Ukrajiny a Poľska ešte značné množstvo, môže vrhnúť nové svetlo na začiatky slovanskej kultúry a potom predovšetkým na začiatočný proces migrácií slovanských kmeňov z východoeurópskej oblasti. Otázku týchto zhodných typologických tvarov blízkych keramike pražského typu v uvedenej širokej zemepisnej oblasti vysvetľujeme tým, že kultúrna slovanská keramika pražského typu má svoje prototypy vo východoeurópskej oblasti Antov a Sklavinov.[112] Z tohto potom možno vysvetliť, že začiatky migračného procesu Slovanov do ich stredoeurópskej oblasti nepochybne musia koreniť vo východoeurópskej oblasti. Tieto začiatky sú doložiteľné bezpečne vo východoeurópskej oblasti pre 4.—5. stor. n. l. Táto keramika je vo svojich prototypoch doložená na mnohých náleziskách kultúry pohrebných polí čerňachovského typu alebo sa nachádza aj spolu s čerňachovskou kultúrou (napr. Korčak, Katerinovka). Tým súčasne predpokladáme východoeurópsky pôvod tej skupiny slovanských kmeňov, ktoré prenikli ďalej do Zakarpatska, a to najprv na územie Poľska (Siedlemin, Złota), ďalej do ostatnej polabskej oblasti a potom konečne v dvoch prúdoch aj na naše územie (jeden prúd cez Sliezsko na Moravu a druhý prúd z lužickej oblasti pravdepodobne do stredných Čiech). Skutočnosť nesúvisu zatiaľ známej najstaršej slovanskej keramiky s tzv. rímskymi provinciálnymi predlohami na území strednej Európy taktiež potvrdzuje náš výklad o východoeurópskej migrácii slovanských kmeňov na naše územie. Aj napriek niektorým podobným typologickým tvarom s rímskoprovinciálnymi typmi treba základný tvar staroslovanskej keramiky v oblasti strednej Európy pokladať za celkom nový keramický typ súvisiaci s príchodom slovanských kmeňov do strednej Európy k začiatku 5. stor. n. l. Ak hovoríme o novom keramickom type v našej oblasti, potom sa to tým viac vzťahuje na jej technické prevedenie.[113] Z tohto potom

[110] Kucharenko J. V., c. d., 38.

[111] Porov. Marciniak J., *Przycynki do zagadnienia ciagłości osadnictwa na ziemiach polskich w świetle badań wykopaliskowych w Złotej w pow. sandomierskim.* Wiad. archeologiczne XVI, 1948, 254.

[112] K tomuto porov. Kudláček J., *Novšia sovietska literatúra o etnogenéze Slovanov,* Historický časopis SAV 1955, č. 2, 268. *Otázky skýtsko-sarmatskej archeológie,* Časopis ČSI I, 1956, č. 1, 159—160. *K otázke o vznikaní národností na našom území.* Historický časopis SAV, IV, 1956, 401. *P. J. Šafárik a jeho koncepcia pôvodu Slovanov,* Historický časopis SAV, V, 1957, č. 1, 74—75. *K otázke začiatkov slovanského osídlenia na území Československa,* 380n.

[113] Poulík J., na viacerých miestach poukázal na to, že medzi nezdobenou keramikou zo žiarových slovanských hrobov 5.—6. stor. a medzi žiarovými a kostrovými hrobmi z 1.—4. stor. n. l. z rímskeho obdobia niet nijakej vývojovej súvislosti (porov. napr. Poulík J., *Slované na Moravě až do doby říše Velkomoravské,* 67. *Jižní Morava* etc. 36).

vyplýva aj to, že najstaršiu kultúru prenikajúcich staroslovanských kmeňov na naše územie v ničom nemožno odvodzovať od predchádzajúcich rímsko-provinciálnych, resp. keltských predlôh aj napriek tomu, že prichádzajúci Slovania na našom území sa stretli ešte s pozostatkami starousadlého obyvateľstva. K nášmu názoru sa v mnohom ohľade priblížil J. Poulík, keď poukázal na to, že je veľmi pravdepodobné, že k vyhraneniu charakteristickej staroslovanskej kultúry žiarových hrobov s nezdobenou keramikou I. stupňa dochádza na území slovanskej pravlasti medzi Dneprom a Labe na sever od Karpát už v 3. a 4. stor. n. l.[114] Tento svoj predpoklad však materiálove (archeologicky a historicky) nijako nezdôvodnil a nedokázal. Na základe už uvedených údajov vidíme, že postup slovanských kmeňov z východoeurópskej oblasti smeroval cez územie Poľska až k Labe a Sále a potom na naše územie. V tejto širokej zemepisnej oblasti sa súčasne vytvárali jednotlivé lokálne skupiny staroslovanskej kultúry. Takéto lokálne skupiny sa zatiaľ črtajú v žitomírskej oblasti, na území Poľska (Siedlemin, Złota), v polabskej oblasti, v moravskej, českej a na Slovensku. Pritom sú medzi každou touto skupinou úzke príbuzné vzťahy. Sú zistiteľné medzi žitomírskou skupinou pamiatok a medzi poľskou skupinou pamiatok,[115] medzi poľskými pamiatkami a medzi pražskými typmi z územia Československa,[116] medzi našimi pražskými typmi a podobnými z Kochstedtu[117] atď. To najlepšie ukazuje na správnosť nášho názoru, že jedna z najstarších slovanských vĺn, ktorá prenikala na naše územie, svojím pôvodom korenila vo východoeurópskej oblasti. Z hľadiska etnickej príslušnosti určiť túto prvú silnú slovanskú vlnu na naše územie je pomerne ťažké. Na základe historických údajov od 2. stor. v zakarpatskej oblasti na východ od Visly možno počítať s Venédmi. V období vydeľovania sa základného keramického typu staroslovanskej kultúry prichádzajú do úvahy predovšetkým slovanskí Anti a Sklavini. Z tohto dôvodu nebude nesprávne spájať túto staroslovanskú keramiku s postupom antsko-sklavinským do zakarpatskej oblasti. Je však zrejmé, že v čase príchodu slovanských kmeňov na naše územie máme do činenia už s ich ďalším diferenciačným procesom. Avšak ich etnický základ možno spojiť najvhodnejšie s antsko-sklavinským prúdom, na ktorom pravde-

---

[114] Poulík J., *Jižní Morava — země dávných Slovanů*, 41. *Výtvarný projev v kultuře nejstarších Slovanů*, Zvl. otisk z čas. Blok, III, 1949, č. 6—10, 265.

[115] Úzke spoločné znaky okrem podobných typologických tvarov medzi pamiatkami z územia Poľska a východoeurópskej oblasti vidíme aj v zložení hlinitého materiálu. K tomuto porov. bližšie Marciniak J., c. d. a Kucharenko J. V., c. d.

[116] Ku vzťahom keramiky zo Siedleminu s keramikou pražského typu porov. bližšie Filip J., *Pravěké Československo*, Praha 1948, 321. Kostrzewski J., *Stosunki medzi ziemiami polskimi a terytorium Czechoslowacja v pradziejach*, Przeglad Zachodni 1952, č. 9, 10, 110. Poulík J., *Slované na Moravě až do doby říše Velkomoravské*, 67. Poulík J. pokladá za pravdepodobné, že na Morave stoja nálezom zo Siedleminu časove najbližšie nálezy velatické, najmä však žiarové hroby pod mohylami v Přítlukách. Eisner J., *Popelnicové hroby etc.*, 87 poukazuje na to, že siedleminsky hrniec je tak ako popolnica z Lanžhota a Dev. Novej Vsi značne vysoký (27 cm). Marciniak J., c. d., 242—243 na základe početných zhodných keramických znakov prichádza k myšlienke o vplyve slovanskej kultúry z územia Poľska na územie Slovenska už v neskorej dobe rímskej.

[117] Porov. bližšie Točík A., *Materiálna kultúra Slovanov etc.* (tabuľky).

podobne participovali aj pozostatky Venédov. Určiť potom bližšie, ktorá etnická zložka a v akej miere sa zúčastňovala na tomto počiatočnom slovanskom osídlovaní Zakarpatska, bude zrejme úlohou ďalšieho štúdia.

Na potvrdenie správnosti už uvedených údajov môže priniesť veľa cenného materiálu výskum z oblasti východného Slovenska. Je to výskyt sídlištného materiálu, zaradený do 4. stor. n. l.[118] Ak sú správne predbežné závery A. Točíka, že ak ďalší výskum potvrdí teórie sovieskych archeológov, sídliská na východnom Slovensku bude možné považovať za najstarší postup slovanských skupín do Potisia a Karpatskej kotliny vôbec. Ak publikácia uvedených materiálov z východného Slovenska potvrdí správnosť predbežných predpokladov A. Točíka, potom ich bude treba pokladať za nový vedecký prínos potvrdzujúci tak či onak správnosť postupu Slovanov k nám z východoeurópskej oblasti. Doteraz však nemáme ešte presne doložený prechod nejakých veľmi starobylých vĺn do oblasti východného Slovenska. Tieto problémy však ukazujú na to, že začiatočný postup slovanských kmeňov na naše územie bol omnoho zložitejší, ako sa doteraz predpokladalo. Vo svojich novších, ešte nepublikovaných prácach J. Poulík do približnej doby sídlištného materiálu z východného Slovenska zaraďuje pohrebisko a osadu v Přítlukách na južnej Morave, ktorý sa tam dostal podľa jeho názoru už v 4. stor. n. l. pravdepodobne odniekiaľ z terajšieho Sliezska alebo z jeho susedstva.[119] Pri všetkých týchto súvislostiach vidíme, že aj keď sú západní Slovania východoeurópskeho pôvodu, predsa so zakarpatskou oblasťou v etnogenéze západných Slovanov bude treba počítať ako s veľmi dôležitou súčiastkou. Takto záverom treba poukázať na to, že jednu z najstarších slovanských vĺn, ktorá prenikla na naše územie z východoeurópskej oblasti, treba spájať so zakarpatskou oblasťou. V súvislosti s touto slovanskou vlnou prišli na naše územie samostatne slovanské kmene bez súčinnosti s inými neslovanskými etnickými skupinami. Podľa toho je potom nesprávne spájať príchod najstarších Slovanov na naše územie s príchodom Avarov, pokusy, ktoré sa pomerne často vyskytujú medzi buržoáznymi bádateľmi.

Správnosť hľadania koreňov všetkého Slovanstva vo východoeurópskej oblasti potvrdzujú aj najnovšie archeologicko-historické výskumy z oblasti začiatočného rozšírenia sa jednotlivých slovanských kmeňov aj na Balkánskom polostrove[120] a v Juhoslávii.[121] Zd. Vinski v poslednom čase publikoval značný počet keramiky z územia Juhoslávie (Stenjevac), ktoré sú úplne identické s našou keramikou pražského typu, ako aj so staroslovanskými pamiatkami zo žitomírskej oblasti. Sú to jednoduché hrncovité nádoby zo žiarových hrobov s maximálnou vydutinou vo vrchnej polovici nádob. Súčasne publikoval

---

[118] Točík A., *Význam posledných archeologických výskumov etc.*, 412.

[119] K tomuto porov. Eisner J., *Sjezd archeologů v Berlíne*, Věstník Československé akademie věd 1955, 7, 8, 372.

[120] Porov. Vyžarova Ž. N., *O proischoždenii bolgarskich pachotnych orudij, (K voprosu ob etnogeneze bolgarskogo naroda)*, Institut etnografii im. N. N. Miklucho-Maklaja, Moskva 1956, Mijatev K., *Slavianska keramika v Balgarja etc.*, Sofia 1948.

[121] Vinski Zd., c. d.

aj barbarské typy nádob hrubého prevedenia zhotovené bez znalosti hrnčiarskeho kruhu. V súvislosti s týmito pamiatkami publikoval aj jednu lúčovitú fibulu zo Stenjevca (ktorých však na území Juhoslávie uvádza až 6), ktorá je nepochybne podneprovského, antského pôvodu. Podobné fibuly sa v poslednom čase našli v Sedmohradsku (Moreşti, 2 fibuly)[122] a v Novgrade v Bulharsku.[123] Tieto skutočnosti nepochybne ukazujú na to, že aj uvedené typy keramiky, ktoré uvádza Zd. Vinski, patria svojím pôvodom do východoeurópskej oblasti. Keďže uvedené lúčovité typy fibúl možno najvhodnejšie spájať s východoslovanskými Antmi, možno odôvodnene predpokladať značný postup slovanských kmeňov z východoeurópskej oblasti popri prúdoch do Zakarpatska aj do oblasti Balkánskeho polostrova. Uvedené pamiatky keramiky pražského typu zo Stenjevca ukazujú súčasne na to, že keramiku pražského typu nemožno spájať výlučne iba so západoslovanskými kmeňmi. Veľmi pravdepodobne ukazujú na to, že *keramiku pražského typu treba pokladať za určitý kultúrno-civilizačný stupeň všetkého Slovanstva, ktoré sa v období 5.—6. stor. n. l. takmer v súčasnom chronologickom období objavuje v najširšom zemepisnom priestranstve tak vo východnej, ako aj strednej Európe nevynímajúc ani Balkánsky polostrov.*[124] A práve z tohto hľadiska sa nazdávame, že je veľmi správna pracovná hypotéza o východoeurópskych koreňoch všetkého Slovanstva tak v etnickom, ako aj v kultúrnom slova zmysle.

V uvedených riadkoch sme sa snažili stručne poukázať na problematiku začiatkov slovanského osídlenia, ktoré súvisia s príchodom tej vlny slovanských kmeňov, ktorá k nám prenikla prostredníctvom Zakarpatska. Širšie archeologické a historické súvislosti príchod tejto skupiny slovanských kmeňov na naše územie bezpečne dokladajú pre prvú polovicu 5. stor. n. l. Nie je vylúčené, že s počiatkami príchodu týchto skupín slovanských kmeňov bude možné počítať už aj ku koncu 4. stor. Zatiaľ však bezpečné doklady o tomto nemáme. Začiatočné slovanské osídlenie nášho územia reprezentované pražským typom nemožno však pokladať za najstaršie slovanské osídlenie. Je veľmi pravdepodobné, že za chronologicky starší bude potrebné pokladať príchod slovanských kmeňov prostredníctvom Karpatskej kotliny. Máme tu na mysli keramiku podunajského typu, ktorú u nás rozpoznal J. Eisner. J. Eisner jej vývoj sleduje späť až do doby pred našim letopočtom, až ku kultúre laténskej. Potom sú tu náznaky vzťahov so sarmatskou oblasťou kultúrnych pamiatok, v ktorej nepochybne bude treba počítať aj so slovanskou zložkou. V súvislosti s príchodom Hunov a Avarov prenikla veľká masa slovanského ľudu do Karpatskej kotliny z východoeurópskej oblasti. Okrem toho v tomto období treba počítať s historickým rozchodom slovanských kmeňov

---

[122] Porov. K u d r n á č J., *Slované na území bývalé Dácie*, sborník *Vznik a počátky Slovanů I*, Praha 1956, obr. 10 na str. 278.

[123] Porov. V y ž a r o v a Ž. N., c. d., obr. 13. K vyobrazeniu lúčovitej fibuly zo Stenjevca v Juhoslávii porov. V i n s k i Zd., c. d., obr. L na str. 79.

[124] K dokladom o blízkych keramických typoch k našej pražskej keramike vo východoeurópskej oblasti porov. bližšie K u d l á č e k J., *K otázke začiatkov etc.*, 380n.

vo východoeurópskej oblasti na Balkánsky polostrov a do ostatnej juhovýchodnej a strednej Európy. Túto zložitú problematiku však preberieme na inom mieste v rozsiahlejšej štúdii. Začiatky slovanského osídlenia nášho územia takto vo svetle príslušného pramenného materiálu ukazujú na to, že sú výsledkom niekoľko etapového migračného procesu tak zo Zakarpatska, ako aj Karpatskej kotliny.